

MATERIAŁY POMOCNICZE

Kulturowe Echa Nowego Sadu

Informacje ogólne

- **Główne zagadnienia:** Przestrzeń publiczna i tożsamość, Pamięć kulturowa, Codzienne zaangażowanie obywatelskie, Połączenie i wspólnota
- **Grupa docelowa:** Młodzież w przedziale wiekowym 16–30 lat (grupy zróżnicowane, wcześniejsza wiedza nie jest konieczna)
- **Języki:** angielski, francuski, niemiecki, serbski, węgierski, polski
- **Miasto / Kraj:** Novi Sad, Serbia
- **Miejsce rozpoczęcia:** Plac Wolności
- **Długość trasy:** 8 kilometrów
- **Szacowany czas trwania:** około 160 minut
Przed podróżą: 15 minut
Podczas wycieczki: 130 minut
Po wycieczce: 15-20 minut
- **Przydatne materiały:** telefon, wygodne obuwie, notatnik (opcjonalnie)
- **Poziom dostępności:** Umiarkowany (trasa w przeważającej części płaska, dostępna jest alternatywa dla odcinka z punktem widokowym).

MATERIAŁY POMOCNICZE

Cele edukacyjne

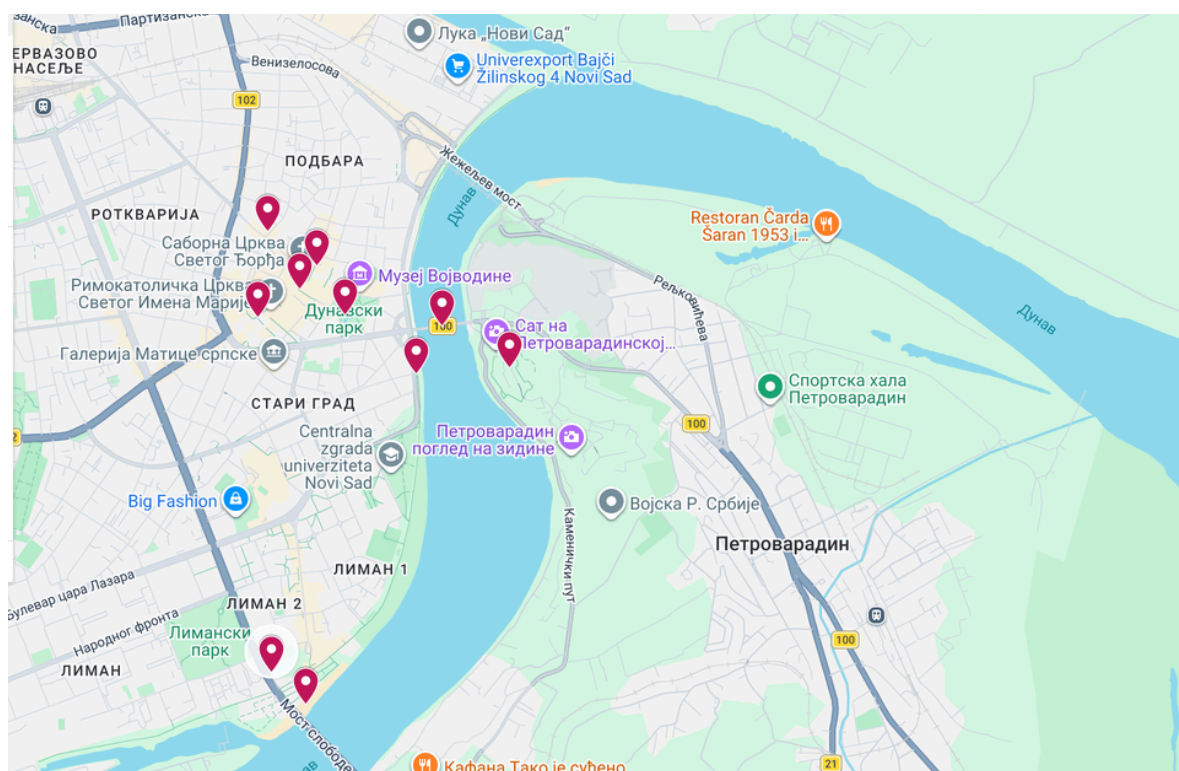
W trakcie wycieczki odkrywamy Nowy Sad poprzez pryzmat pamięci kulturowej oraz interakcji obywatelskich, badając, jak ekspresja artystyczna i przestrzeń miejskie kształtują tożsamość zbiorową. Zamiast koncentrować się wyłącznie na faktach historycznych, łączymy osobiste opowieści z przestrzenią publiczną, pokazując, że miasta tworzą nie tylko instytucje czy architektura, ale przede wszystkim decyzje i zachowania ludzi.

Przestrzeń publiczna odzwierciedla normy społeczne, wartości kulturowe oraz zasady rządzące relacjami. Poznajemy codzienne miejsca Nowego Sadu, aby zrozumieć, jak przestrzeń jest tworzona, interpretowana i udostępniana oraz jak jednostki przyczyniają się do jej kształtowania.

Wymiar obywatelski opiera się na zrozumieniu:

- w jaki sposób przestrzeń publiczna wpływa na zachowania
- w jaki sposób budowana jest pamięć zbiorowa
- jak jednostki i ich działania kształtują życie społeczne

Мапа вycieczки

MATERIAŁY POMOCNICZE

Przystanek	Dostępność
1. Plac Wolności	 W pełni dostępny, równy, utwardzony teren
2. Ulica Zmaj Jowina	 Ulica dla pieszych w pełni dostępna
3. Matica Serbska	 Chodnik dostępny, wizyta na świeżym powietrzu
4. Ulica Gimnazjalna (Mural)	 Chodnik dostępny, wąskie przejście
5. Park Dunajec	 W przeważającej części dostępne, utwardzone ścieżki parkowe
6. Brzeg Dunaju	 W pełni przystosowana promenada nadbrzeżna
7. Najwięcej Varadin	 W pełni dostępne chodniki po obu stronach
8. Taras widokowy na przedmieściach*	 Punkt widokowy zawiera schody
9. Obszar sportowy i rekreacyjny	 W przeważającej części dostępne, utwardzony dojazd
10. Większość Wolności	 Most i chodnik w pełni dostępne

* Dostępna jest także alternatywna trasa prowadząca wzdłuż promenady nad rzeką oraz drogi, która pozwala na dotarcie do tego samego punktu widokowego bez potrzeby korzystania ze schodów.

Bezpieczeństwo

Wycieczka ma miejsce w strefach dla pieszych oraz w przestrzeniach publicznych. Uczestnicy powinni stosować się do podstawowych zasad bezpieczeństwa w mieście, zachować ostrożność przy przechodzeniu przez jezdnię oraz pozostać w grupie. Sugerowane jest wygodne tempo chodzenia.

MATERIAŁY POMOCNICZE

Przed wycieczką

Całkowity czas trwania: 15 minut

Cele

Pomóż uczestnikom:

- odkryć, jak konkretne miejsca kształtują tożsamość miasta;
- zrozumieć, że to samo miejsce może mieć różne znaczenia dla różnych osób;
- wcielić się w rolę odkrywców kultury przed rozpoczęciem wycieczki.

Zarządzanie Zespołem: Rozpocznij od krótkiej, osobistej refleksji, następnie przeprowadź dyskusję w parach lub małych grupach, a na koniec zakończ krótką refleksją grupową. Zachęć uczestników do dzielenia się swoimi doświadczeniami oraz do szanowania różnych perspektyw.

Przydatne materiały: telefon, karteczki samoprzylepne lub notatnik, długopis

Moje miejsce, moja opowieść (5 minut):

Zadaj pytanie uczestnikom: „Jakie miejsce w Nowym Sadzie najlepiej odzwierciedla Twoje miasto i dlaczego?” Uczestnicy podają nazwę jednego miejsca oraz jedno słowo, które opisuje ich uczucia (np. przynależność, wolność, historia, przyjaźń, inspiracja). Zachęć kilku ochotników do krótkiego podzielenia się swoimi odpowiedziami.

Odmienne punkty widzenia (5 minut)

Uczestnicy w parach lub w małych grupach prowadzą dyskusję na temat:

Czy turysta zdecydowałby się na to samo miejsce?

Które miejsce najpełniej odzwierciedla kulturę miasta?

Czy jedno miejsce może mieć różne interpretacje dla różnych osób?

Każda grupa dzieli się z innymi jednym wnioskiem.

Prezentacja wycieczki (5 minut)

Wyjaśnij, że ta wycieczka nie ogranicza się jedynie do zwiedzania zabytków, lecz także do odkrywania, w jaki sposób przestrzeń publiczne, wspomnienia, kultura i życie codzienne wpływają na kształtowanie tożsamości Nowego Sadu. Zachęć uczestników do obserwacji każdego miejsca z różnych punktów widzenia. W trakcie całej wycieczki miej na uwadze następujące pytanie przewodnie: „Jakie opowieści kryje to miejsce i w jaki sposób wpływa na tożsamość Nowego Sadu?”

Zakończ przygotowania, przedstawiając wycieczkę jako eksplorację Nowego Sadu poprzez jego przestrzeń publiczną. Podkreśl, że każdy przystanek uwydatnia inny aspekt tożsamości miasta, zachęcając uczestników do obserwowania, jak historia, kultura, pamięć i życie codzienne odzwierciedlają się w odwiedzanych miejscach.

MATERIAŁY POMOCNICZE

W trakcie wycieczki

Przystanek 1: Plac Wolności

Wskazówki

Przed rozpoczęciem lektury tekstu zachęć uczestników do obserwacji placu i podzielenia się swoimi spostrzeżeniami na temat jego znaczenia. Poproś ich, aby zwrócili uwagę na budynki, pomniki oraz osoby korzystające z tej przestrzeni. Po krótkiej dyskusji opowiedz historię o tym, jak plac na chwilę zmienił swoje symboliczne znaczenie podczas kręcenia filmu „Przemoc na placu”.

Notatki

Plac Wolności od wieków jest sercem życia społecznego, kulturalnego i politycznego Nowego Sadu. Otoczony zabytkami takimi jak ratusz, kościół Imienia Marii Panny oraz pomnik Svetozara Mileticia, odzwierciedla nieustanną ewolucję przestrzeni publicznej pod wpływem wydarzeń historycznych oraz codziennego życia.

Pytania do przemyśleń

Co czyni ten plac istotnym dla miasta?

Czy lokalizacja może zmienić swoje znaczenie, nie zmieniając swojego wyglądu?

Jak przestrzeń publiczną oddziałują na pamięć zbiorową?

Przystanek 2: Ulica Zmaj Jovina

Wskazówki

Przed przystąpieniem do lektury tekstu, poproś uczestników o obserwację, w jaki sposób ludzie korzystają z ulicy. Zachęć ich do zwrócenia uwagi na sposób, w jaki się poruszają, wchodzi w interakcje, spotykają się lub po prostu mijają. Poproś ich o porównanie dzisiejszej atmosfery z tym, jak wyobrażają sobie wygląd i funkcjonowanie historycznego korzo.

Notatki

Ulica Zmaj Jovina od wielu lat stanowi jeden z kluczowych deptaków Nowego Sadu oraz tradycyjne miejsce spotkań. Kiedyś znana jako korzo miasta, była przestrzenią, w której życie towarzyskie rozwijało się dzięki codziennym spotkaniom, odzwierciedlając zmieniające się wzorce komunikacji i życia publicznego.

Pytania do przemyśleń

W jaki sposób przestrzeń publiczną kształtują interakcje międzyludzkie?

Co uległo zmianie w sposobie, w jaki ludzie obecnie nawiązują relacje towarzyskie?

Czy ulica może wciąż kształtować poczucie wspólnoty w dobie cyfrowej?

MATERIAŁY POMOCNICZE

W trakcie wycieczki

Przystanek 3: Matica Serbska

Wskazówki

Przed rozpoczęciem lektury tekstu zapytaj uczestników, jaki ślad może pozostawić miasto. Zachęć ich do szerszego myślenia – nie tylko o pomnikach – ale także o edukacji, kulturze i aktach solidarności. Po krótkiej dyskusji przedstaw historię Mariji Trandafil oraz Maticy Srpskiej.

Notatki

Założona w 1826 roku, Matica Srpska jest najstarszą serbską instytucją kulturalną i naukową. Od momentu przeniesienia do Nowego Sadu w 1864 roku, odegrała kluczową rolę w zachowaniu języka serbskiego, literatury oraz dziedzictwa kulturowego. Budynek odzwierciedla również trwałe dziedzictwo Mariji Trandafil, której filantropia wspierała edukację oraz opiekę społeczną.

Pytania do przemyśleń

Jak działania jednostki mogą wpłynąć na przyszłe pokolenia?

Dlaczego istotne jest utrzymanie instytucji kultury?

Jakie dziedzictwo pragniesz pozostawić w swojej społeczności?

Przystanek 4: ul. Gimnazijska – Mural „Serbskie Ateny”

Wskazówki

Poproś uczestników o przyjrzenie się muralowi przed zapoznaniem się z tekstem. Zapytaj, co ich zdaniem on przedstawia oraz czy murale powinny być elementem dziedzictwa kulturowego miasta. Zachęcaj do dzielenia się różnymi opiniami, zanim ujawnisz historię, która kryje się za murem.

Notatki

Murale stanowią istotny element współczesnego dziedzictwa miejskiego, odzwierciedlając tożsamość, wartości oraz kreatywność społeczności. To miejsce również ilustruje, w jaki sposób sztuka publiczna może stać się przedmiotem debaty publicznej, ukazując, że decyzje dotyczące tego, co zachować, a co usunąć, mają wpływ na sposób, w jaki miasta pamiętają swoją historię.

Pytania do przemyśleń

Czy sztuka uliczna powinna być uznawana za dziedzictwo kulturowe?

Kto powinien podejmować decyzje dotyczące tego, co powinno być widoczne w przestrzeni publicznej?

W jaki sposób sztuka publiczna może wpływać na tożsamość miasta?

MATERIAŁY POMOCNICZE

W trakcie wycieczki

Przystanek 5: Park Dunajski – Jezioro Łabędzi

Wskazówki

Poproś uczestników, aby poświęcili chwilę na ciche obserwowanie parku. Zachęć ich do zwrócenia uwagi na to, jak ludzie korzystają z tej przestrzeni oraz jak różni się ona od zatłoczonych ulic miasta. Skłaniaj ich do refleksji nad tym, dlaczego parki są istotne zarówno dla jednostek, jak i dla społeczności.

Notatki

Otwarty w 1895 roku Park Dunawski jest jednym z najstarszych parków publicznych w Nowym Sadzie. Z biegiem lat stał się miejscem wypoczynku, interakcji społecznych oraz kulturowej pamięci, a takie zabytki jak Jezioro Łabędzie przyczyniły się do jego symbolicznego znaczenia dla kolejnych pokoleń mieszkańców.

Pytania do przemyśleń

Dlaczego parki stanowią istotne przestrzenie publiczne?

Jak obszary zielone wpływają na nasze samopoczucie i poczucie przynależności?

Jakie wspomnienia i uczucia wywołują w społeczności parki?

Przystanek 6: Nabrzeże Dunaju – Aktywność i wspólna przestrzeń

Wskazówki

Poproś uczestników, aby przyjrzeni się różnym sposobom użytkowania nabrzeża. Zachęć ich do zwrócenia uwagi na spacerowiczów, rowerzystów, biegaczy oraz osoby relaksujące się nad rzeką. Skłaniaj ich do refleksji nad tym, jak ruch wpływa na doświadczenie dzielenia przestrzeni publicznej.

Notatki

Nabrzeże Dunaju stanowi jedną z najczęściej odwiedzanych przestrzeni publicznych w Nowym Sadzie, łącząc miasto z rzeką oraz międzynarodową trasą rowerową EuroVelo 6. Ilustruje, w jaki sposób przestrzenie publiczne wspierają rekreację, mobilność i codzienne interakcje, jednocześnie integrując lokalne życie z szerszymi europejskimi szlakami.

Pytania do przemyśleń

Jak to możliwe, że ludzie przebywają w przestrzeni publicznej, nie prowadząc ze sobą rozmów?

Co sprawia, że nabrzeże wydaje się być przyjazne dla różnych użytkowników?

Jak ruch wpływa na nasze postrzeganie przestrzeni miejskiej?

MATERIAŁY POMOCNICZE

W trakcie wycieczki

Przystanek 7: Most Varadin – Odbudowa i pamięć, Most łączący

Wskazówki

Poproś uczestników, aby zatrzymali się na środku mostu i przyjrzeni się obu stronom miasta. Zachęć ich do zastanowienia się nad tym, jak mosty łączą nie tylko miejsca, ale również ludzi, wspomnienia i wydarzenia historyczne.

Notatki

Most Waradin stał się symbolem wytrwałości i odnowy. Zniszczony podczas bombardowań NATO w 1999 roku, a następnie odbudowany, reprezentuje sposób, w jaki przestrzenie publiczne pielęgnują pamięć zbiorową, jednocześnie wspierając codzienne życie.

Pytania do przemyśleń

Co symbolizuje most, oprócz połączenia fizycznego?

W jaki sposób lokalizacje mogą utrzymać pamięć o przeszłych wydarzeniach?

Dlaczego rekonstrukcja jest istotna dla społeczności?

Przystanek 8: PUNKT WIDOKOWY PODGRAĐE – Czym jest dziedzictwo chronione?

Wskazówki

Przed przeczytaniem tekstu poproś uczestników, aby przyjrzeni się Twierdzy Petrovaradin i opisali, co ich zdaniem sprawia, że warto ją chronić. Zachęć ich do refleksji, czy dziedzictwo definiuje się jedynie przez wiek, czy także przez znaczenie, jakie ludzie przypisują danemu miejscu.

Notatki

Twierdza Petrovaradin stanowi jedno z kluczowych miejsc dziedzictwa kulturowego Serbii. Zbudowana w okresie od XVII do XVIII wieku, z obiektu wojskowego przekształciła się w miejsce o znaczeniu kulturowym, ilustrując, jak dziedzictwo z biegiem czasu zyskuje nowe interpretacje.

Pytania do przemyśleń

Co czyni miejsce wartym ochrony?

Czy coś może stać się dziedzictwem z powodu swojego znaczenia, a nie tylko z powodu swojego wieku?

Kto powinien podejmować decyzje dotyczące tego, co powinno być zachowane dla przyszłych pokoleń?

MATERIAŁY POMOCNICZE

W trakcie wycieczki

Przystanek 9: „Kto może korzystać z tej przestrzeni?” (Sport i dostęp)

Wskazówki

Zachęć uczestników do obserwacji, kto i w jaki sposób korzysta z boiska sportowego. Poproś ich, aby zastanowili się, czy wszyscy czują się równie mile widziani oraz jakie czynniki mogą sprzyjać lub zniechęcać do udziału.

Notatki

Publiczne obszary sportowe i rekreacyjne wspierają zdrowie, interakcje społeczne oraz życie społeczności. Mimo że są dostępne dla wszystkich, ich projekt, dostępność oraz normy społeczne mogą wpływać na to, kto czuje się swobodnie w ich użytkowaniu.

Pytania do przemyśleń

Czy „otwarte dla wszystkich” zawsze oznacza „dostępne dla wszystkich”?

Co może sprawić, że ktoś poczuje się włączony lub wykluczony w przestrzeni publicznej?

W jaki sposób ta przestrzeń może stać się bardziej przyjazna dla różnych grup?

Przystanek 10: Most Wolności – dzieło sztuki Hajdina

Wskazówki

Poproś uczestników, aby po raz ostatni spojrzeli na miasto z mostu. Zachęć ich do refleksji nad miejscami, które odwiedzili, oraz do wskazania jednego miejsca, które wpłynęło na ich postrzeganie Nowego Sadu.

Notatki

Zaprojektowany przez inżyniera Nikolę Hajdina, Most Wolności stanowi jeden z najbardziej rozpoznawalnych symboli Nowego Sadu. Odbudowany po zniszczeniach w 1999 roku, symbolizuje odporność, ciągłość oraz więź między przeszłością, teraźniejszością i przyszłością miasta.

Pytania do przemyśleń

Które miejsce z wycieczki wywarło na Tobie największe wrażenie i dlaczego?

Jak przestrzeń publiczna wpływa na tożsamość miasta?

Jaką opowieść z Nowego Sadu weźmiesz ze sobą po tej podróży?

MATERIAŁY POMOCNICZE

Po wycieczce

Całkowity czas trwania: 15–20 minut **Cele**

Celem jest pomoc uczestnikom w:

- przemyśleniu, co odkryli podczas wycieczki;
- połączeniu osobistych przeżyć z tożsamością kulturową Nowego Sadu;
- zastanowieniu się nad własnym wpływem na ochronę i rozwój przestrzeni publicznej.

Zarządzanie Zespołem

Rozpocznij od osobistej refleksji, przejdź do dyskusji grupowej, a na koniec zrealizuj ćwiczenie twórcze. Zachęcaj uczestników do wysłuchiwanie różnych punktów widzenia oraz do szanowania różnorodnych doświadczeń.

Wymagane materiały: karteczki samoprzylepne lub notatnik, długopis

Jedno miejsce, jedno wspomnienie (5 minut)

Zadaj pytanie uczestnikom: „Który przystanek zrobił na Tobie największe wrażenie i dlaczego?” Zachęć kilku uczestników do krótkiego podzielenia się swoimi odpowiedziami.

Grupa refleksyjna (5 minut)

Omów poniższe pytania:

Czy jakieś miejsce wpłynęło na Twoje postrzeganie Nowego Sadu?

Która opowieść zaskoczyła Cię najbardziej?

Jak przestrzenie publiczne kształtują nasze poczucie przynależności?

Co nadaje dziedzictwu kulturowemu istotność w dzisiejszych czasach?

Pozostaw swoje echo (5–10 minut)

Poproś każdego uczestnika o stworzenie jednego zdania, które zaczyna się od: „Jedną rzeczą, którą pragnę, aby ludzie zapamiętali o Nowym Sadzie, jest...”. Zachęć uczestników do podzielenia się swoimi odpowiedziami z grupą. Zmotywuj ich do wysłuchania różnych perspektyw i dostrzeżenia, jak każda osoba w unikalny sposób łączy się z miastem.

Zakończenie

Na zakończenie przypomnij uczestnikom, że tożsamość miasta kształtują nie tylko jego zabytki i historia, ale również mieszkańcy, ich wspomnienia oraz historie, którymi się dzielą. Zachęć ich do dalszego odkrywania swoich społeczności z ciekawością i docenianiem różnorodnych doświadczeń, które je formują.

MATERIAŁY POMOCNICZE

Referencje

- Hajdin, N. (1981). Techniczny i architektoniczny projekt Mostu Wolności (Most slobode). Dokumentacja dotycząca estetyki „kręgu odbicia” w inżynierii miejskiej.
- Pušić, Lj. (2003). Kultura miejska: fundament zrównoważonego multikulturalizmu. Nowy Sad: SAS i Wydział Filozofii. Skupia się na nabrzeżu Dunaju jako obszarze spójności społecznej i tożsamości „serbskich Aten”.
- Pušić, Lj. (1987). Urbanistyczny rozwój miast Wojwodiny w XIX i pierwszej połowie XX wieku. Nowy Sad: Matica Serbska.
- Archiwum Filmowe MGM i Lovćena (1961). Zapis produkcji filmu „Plac Przemocy”. Reżyser: Leonardo Bercovici. Dokumentacja przekształcenia Placu Wolności w plan filmowy.
- Archiwa Macierzy Serbskiej (1864–obecnie). Akta dobrodziejki Mariji Trandafil oraz Fundacji Sierocińca. Historia najstarszej serbskiej instytucji kulturalnej i naukowej.
- Milojević, S. (2017). Mural Very Crvenčanin Kulenović. Dokumentacja sztuki ulicznej pierwszej reżyserki Jugosławii.
- Pušić, Lj. (2005). „O zaletach życia w Nowym Sadzie: opinie mieszkańców Wojwodiny”. Przegląd Socjologiczny, t. XXXIX, nr 4.
- Stowarzyszenie „Bute dobri” (2019). Mural „Serbskie Ateny” (ul. Njegoševa). Dokumentacja artystyczna i polityczna XIX-wiecznego zgromadzenia intelektualnego w „Bela Lađa”.
- Pollack, S. (1969). Dzienniki produkcji filmu „Castle Keep” (Castle Keep). W głównej roli Burt Lancaster. Notatki z planu zdjęciowego w parku Kamenički oraz zamku Marcibanji-Karačonji.
- wywiady
- aktualności
- media społecznościowe
- blogi